

*II. tečaj
1849.*

V četrtek 29. listopada.

*22. list
II. poloviec.*

Prevzetnost ni dobra.

(Povest.)

Marica je bila edina hči premožniga kerčmarja. Mati so ji že odmerli. Bila je še le 14 let stara, pa se je že gospodinjo mislila. Revno družino je silno oestro deržala. Naj manjše stvarce ji ubogi terpini niso mogli vseč storiti. Dozdevala si je, da vse bolj umé in zna od poslov. Nikoli jim ni ne lepe besede, ne lepiga očesa dala. Večkrat jih vpríčo ptujih ljudi nezaslúženo zmirja. Ako so pri kakim delu le malo prenehali, jim že dobri živež in lepo plačilo očita, kar so pa morali z velikim trudam zaslužiti. S svojim neprijetnim in ošabnim obnašanjem in neprenehljivim zamíčevanjem je pa sebi in očetu tako naredila, da ni mogel nobeden posel več pri hiši ostati. Dekla reče Marici proč gredé: Ne bodi tako prevzetna, zna se naključiti, da si boš morala še sama v ptuji hiši kruha iskati in s terdim delam si ga služiti; toda ti tega nikdar ne privošim. Marica na svoje premoženje misleča — se ji smeja. Čez nedolgo jo tudi hlapec in še ena dekla od hiše potegneta. To njeniga očeta v veliko žalost pripravi. Delo zastaja. Marica je morala zdaj sama delati, in več neprijetnih del opravljati.

Večkrat se svojimu očetu pritoži, ki ji pa tole odgovoré: „Zdaj še le sprevidiš, kako so nam posli koristni in potrebni. Namesto jih zaničevati in terdo deržati, bi bila raji poterpežljivo z njim ravnala. Mar niso ljudje kot mi? Je mar pred Bogam posel slabši od gospoda ali gospe?“ Prevzetnemu in napihnjenu otroku ne gredo očetove besede k sercu. Kmalo je vse drugači.

Strašna in nesrečna vojska se prične z vsim svojimi šibami. Hišo Maričniga očeta, ktera je ob cesti stala, je silno veliko terpela. Skoraj vse so jim vojaki snedli. Dvakrat je sovražnik na njivah, ki so bile polne žita, ležal. O nekim begu sovražnik hišo gladko obropa. Njeniga očeta pa vojaki tako stepejo, da tri tedne po tem v ptuji hiši vmerje. Kaj je bilo zdaj Marici početi? kako hišna dela vredovati? kje denar in posle dobiti? Tudi bližnjim žlahtnikom je bila vojska skoraj vse vzela. V naj večji revšini je bila primorana saj na nekaj časa v službo stopiti, da se lačno nasiti. K sreči dobi Marica pridno gospodinjo ktera se je vse drugače obnašala kakor ona poprej. Pa tudi druge misli zdaj ima. Dokajkrat se kesá, da je s svojimi posli tako gerdo in nespametno delala. Tako poterpežliva, tako ponižna je sčasama, kakor jagnje.

Če te je Bog obdaril z blagam, ne zaničuj zato drugih revniših; misli si, da ti se vtegne nesreča primiriti, in te v tako siromašino pahniti, da boš morebiti prisiljen clo za posla služiti. To ni nič noviga. Sila kola lomí. Ti tedaj, ki imaš s posli zapovedovati, zapamei si modri izrek: Kar nočeš, da bi (v takih okolišinah) kdo tebi storil, tudi ti drugimu ne stori.

Jože Žitnik.

Kratek popis sveta!

II. Afrika.

(Dalje.)

Afrika se Azije od jutra derži in nam proti jugu leži. Nar hujša vročina je v tistih krajih. Imenitne *deše*

so Egípt, naj rodovitnejša žitnica, tolovajske deržave Tunis, Tripolj, Maroko in Fec. Algjer zdaj Francozi imajo. Naj imenitnejša je voda Nil in pa rudeče morje; — mesta Aleksandrija in Kajro. V Afriki so naj strašneje pušavé, kjér se cele gore pekočiga péska nametejo, kraji nezdravi in suhi. V Afriki in Azii je vedno pomor ali kuga domá. *Ljudje*, kterim pravijo Zamorci, so večidel černi. Veliko sto tisuč takih divjakov vsako leto polovijo, in v sužnost prodajo, kakor neumnó živino pri nas. Orosłani, risi, krokodili, pa kače, ko drevo velike, so v tistih krajih domá. Veliko krajev zemlje je še tam neznanih.

III. Evropa.

Evropa, v kteri mi prebivamo, je naj bolj obljuden, to je z ljudmi naj bolj napolnjen del sveta. Ljudje so beli, večidel razumni, dežele zdrave in rodovitne.

V Evropi so tri cesarstva: *1. avstriansko* ali *Avstria*, *2. rusko* ali *Rusia*, *3. turško* ali *Turčia*, 19 kraljestev, več vojvodin, 1 nadvojvodina, več velíkih vojvodin i. t. d.

1. Cesarstvo avstriansko.

Cesarstvo Avstria ali *avstriansko cesarstvo* se imenujejo z eno besedo vse dežele našiga cesarja, zdaj *Franca Jožefa I.* Glavno ali poglobitno mesto je *Dunaj*, tudi *Beč* ali *Vidin* imenovano.

V Avstrii je 8 kraljestev;

a) *Ilirsko*, ki obseže Kranjsko, Koroško, Terst z okolicó, Goriško, Gradiškansko in Istrio. (Kasneje od vsake teh dežel nekoliko več).

b) *Horvaško* z glavnim mestam „Zagreb.“ Druga znana mesta so: Karlovec, Varaždin, Samobor, Sisek, qd kodar Slovenci veliko žitá zvozijo i. t. d.

c) *Slavonsko* z glavnim mestam „Osek.“ Imenitna mesta so: Požeg, Verovitica, Vukovar i. t. d.

d) *Dalmatinsko*. Glavno mesto je Zadar. Tudi so tukaj mesta: Dubrovnik, Šibenik, Kotar i. t. d.

e) *Česko*. Glavno mesto je Prag s pridevkam: *slutni*

Prag. Spomina vredna mesta so: Melnik, Kraljev Gradec, Časlava, Tabor i. t. d.

f) *Galicia* in *Lodomeria* (Poljsko), kjer je glavno mesto Levov.

g) *Ogersko*, kjer sta glavna mesta Budim in Pest. Znamenitna mesta so: Požunj ali Bretislava, Komorn, Kremnica, Debrecin, Petroveradin i. t. d.

h) *Lombardo-Benečansko* (Laško). Glavno mesto Lombardie je Milan, Benečie pa Benetke. Druga znana mesta so: Padova, Verona, Mantova, Videm i. t. d.

(Dalje sledi.)

Tele za strah.

(Povést.)

Rumeno solnce že s svojimi zadnjimi žarki iz-za gór gleda in od zemlje za kratko noč slovo jemlje. Rumenkasto razsveti tù in tam z mrtvimi in razstreljenimi trupli hrabrih vojakov pokrito boriše, po katerim stergan berač tava. Pride kmalo do nekiga jezdica, ki ste mu bile obe nogi ravno pri kolenu odbite. Nosil je berač že več dni stergane in sterto povezane čevlje. Misli si: Tuka! bi kaj lahko še terdne čevle dobil. Akoravno so še noge jezdica bile v čevlih, pobaše čevle z nogami vred v mavho, in urno hiti iz boriša v neko hišico bližnje vasi. Ni časa nog zdaj iz čevljev vlačiti, si misli, bom že jutro to opravil. Prosi, ako ga morejo prenočiti, in jim nič ne pove, kaj da ima v mavhi. Dovolijo mu. Podajo se kmalo vsi k pokoju. Tudi berač berzo sladkó zaspi, popred pa čevlje iz mavhe vzame in pod klop položi. Ni dolgo spal, ko ga ropot zbudi. Tèka, tèka — tèka tèka hodi nekaj po sobi. Kar pade in stol prekucne. Zdaj se popolnamá berač predrami. Zdi se mu, kakor da bi vojak po sobi hodil. Neznana reč se zopet kviško skobaca in beraču bliža — kar pade čez njega. Berač strahú poskoči, pusti mavho in beži iz hiše, zagotovo misleč, da ga vojak derví.

Imajo na več krajih po kmetih navado, mlada teleta,

po noči v hiši imeti in tele je bilo beračev strah. Ali čujete, kaj se še dogodi.

Ko pride zjutraj dekla v sobo, je prvo, kar zagleda, tele čevlje ohajati, berača pa nikjer ne. Stopi bliže. Ker vidi noge v čevljih, se prestraši, leti iz sobe, misleča, da je tele začarano, in da je berača pojelo (pojedlo). Strahama hiti do gospodarja in pové, kaj da je vidila. Vse groza prepade. Nobeden si ne upa k teletu v sobo stopiti, gledajo ga skozi okno. Grejo prikazen gospodu fajmoštru praviti in jih sveta prositi. Kar stopi med tem berač k gospodu, vbogajme prosivši v sobo. Kaj debelo gleda gospodar, ki je bil pri fajmoštru, berača, ki ga je že snedeniga mislil. Berač in gospodar sta zdaj eden od družiga svoj strah zvedila.

Nuce Dolinar.

V r a b e c.

Vrabec, tudi grabec, vrabič, vrabelj imenovan, živi skoraj povsod po mestih in vaseh blizu ljudi pri hišah po letu in po zimi. Gosenice in drugi červi so njegov živež v pomladi in po letu, v jeseni in po zimi mnogoverstna žita. V naj huji zimi si najde on v skednih in pod strehami hrane. Tako je prederzin, da skozi odperta vrata in okna v kiše in kuhinje leta, ako nikogar ne vidi. Krade kakor krokar češnje, grozdje i. t. d. Cel roj vrabcev plane včasi v šenico, prósó, ječmen ali oves, kjer veliko škode storé. Zavoljo tega in pa njegoviga neprijetniga „čivkanja“, ga ne morejo nikjer terpeti. Ker ga ljudje vedno preganjajo, jim ne zaupa. Vedno preganjanje ga je zlo zbistrilo. Na limanice ali v mrežo ga ne boš lahko vjel. Če pa vrabec na eni strani škodo dela, jo na drugi od kmetovavca odvráča. Strašno število rastlinam škodljivih gosenic, in druge laznine, ali njih jajčica pokonča. Ni tedaj varno te ptice preveč zatirati. Taka je božja previdnost, da živali, ki nam v tej reči škodo delajo, v uni korist pripravljajo, in se na svetu ne morejo pogrešati.

Gnjezdi vrabec po luknjah starih zidov, hiš, pod kap-

nim krovám in na drevju. Znesé po štiri do šest pepel-nastih jajčic z rujavimi pikami. Živi po šest, osem let. Zumiti se nič kaj ne da. Vedno le svoj „čiv“, „čiv“ trobi.

Drobtinice iz slovenske slovnice.

(Dalje.)

Ilirskemu narečju se približevaje bodemo zató, ker je tako tudi po staroslovansko, in ker tako še velik del Slovencev še dan današnji govori, možka in sredospolna imena v 6. sklonu edinbroja, in v 3. višebroja že v prvim listu drugiga mesca začeli pisati s končnico — *om* namesto; — *am*, p: z *rakom*, *rakom*, z *letom*, *letom* namesto: z *rakam*, *rakam*, z *letam*, *letam*. Pa tudi v dvo-broju gre v 3. in 6. sklonu po staroslovensko pisati, p: *rakoma*, z *rakoma*, nč: *rakama*, z *rakama*. Ilirci so dvo-broj zgubili, vender ne popolnoma. Ako je namreč števil-nica „dva“ očitno v govoru, rabijo tudi ime s prilogam vred v *dvobroju*, glagol pa v *višebroju*. Ker pa velik del Slovencev in Ilirci imena *srednjiga* spola z možkimi, ne po starim z ženskimi končnicami, sklanjajo, sklanjajmo jih tudi mi, p: *hlapčeta sta zdrava*, namesto; *hlapčeti ste zdravi* (e), kakor bi bile ženski. —

Tudi so začeli novejši pisatelji v edinbrojnim rodič-niku in mestniku namesto — *iga*, — *im* pisati — *ega*, — *em*, p: *lepega raka*, v *lepem raku*. Dasiravno pišejo Ilirci — *em*, — *ega* le za š, č, š in nj, drugače pa — *oga*, — *om*, bodemo pisali začasno le — *em*, — *ega*, ker se nam za mladost skok od — *em*, — *iga* do — *om* — *oga*, p: v *lepom raku*, *lepoga raka* prevelik zdi.

Poprej so se morali drugi Slovenci vaditi krajnskiga, — *am*, *ama*, — *im*, — *iga*, vadimo se mi zdaj boljšega, bolj občega — *om*, — *oma*, — *em*, — *ega*. Kakor poprej za une, tako zdaj za nas. Naša bistra mladost se bo tega počasi že navadila, *Počasi se daleč pride*.

(Dalje sledi.)

V vsakim trenutku vmerje en človek.

Na vsim našim svetu, to je na zemlji živi blizo 1000 milijonov ljudi, in sicer: v Evropi kakih 260 milijonov, v Azii 520, v Afriki 140, v Ameriki 60, in v Avstraliji 3 milijoni. Skušnja pa uči, da na vsim našim svetu vsaki dan v srednji primeri blizo 80.000 ljudi vmerje. Če pa na vsim svetu en dan 80.000 ljudi vmerje, jih vmerje v eni uri, ki je štiri in dvajseti del dneva, tudi le štiri in dvajseti del to je 24 manj kot 80.000, tedaj le kakih 3300 ljudi. Če pa na zemlji v eni uri 3300 ljudi vmerje, jih bo tedaj v eni minuti, šestdesetim delu ene ure, blizo 60, in tedaj, ker ima ena minuta tudi ravno 60 trenutkov ali sekund, v vsakim trenutku en človek vmerl.

Gottlielm U. . . .

Vsakdanji pogovori v slovenskim in ilirskim jeziku.

VIII. Splošni razgovori.

Po slovensko.

Kaj je kaj noviga?
 Ali veste kaj noviga?
 Nič ne vem.
 Prav malo Vam vem povedati.
 Sliši se, da se bo cesar na pot podal.
 Kdo Vam je to povedal?
 Moj prijatelj.
 To je res.
 To že ni res.
 Kakšni so to ljudje?
 Serbi, Horvati, Slavonci, Dalmatinci, Čehi in Poljci — vsi slovanske kervi — vsi naši bratje!
 Bog jih živi!

Po ilirsko.

Što imamo novoga?
 Znete-li što novoga?
 Neznam ništa.
 Verlo malo Vam znam kazati.
 Čuje se, da će se cesar na put kréati.
 Tko Vam je to kazao?
 Moj prijatelj.
 To jest istina.
 To baš nije istina.
 Kakovi su to ljudi?
 Serbi, Horvati, Slavonci, Dalmatinci, Čehi i Poljaci — svi slavenske kervi — svi naša braća.
 Živili!

(Dalje sledi.)

Slovniške besede slovenske slovnice.

(Dalje.)

Določne, nedoločne ali obče številnice (bestimmende, nicht bestimmte Zahlwörter.)

Osebna zaimena (persönliche Fürwörter), prisvo-
jivna (zueignende), kazavna (anzeigende), vprašavna (fra-
gende), oziravna ali nanašavna (beziehende).

Plemenā ali razpoli glagolov (Gattungen der Zeit-
wörter). Koreninski in izpeljani glagoli (Stamm- und ab-
geleitete Zeitwörter), djavni ali prehajavni (thätige oder
übergehende), neprehajavni (unübergehende), stanovni
(zuständige oder Mittelzeitwörter), povračevavni (zurück-
führende), neosebni (unpersönliche), zveršivni (perfektive),
nezveršivni (imperfektive), enokratni ali enokratniga
djanja (singulative), ponavljavni ali večkratniga djan-
ja (frequentative). Pomožni (pomagavni) glagol (Hilfszeit-
wort).

(Dalje sledi.)

Zaliv. Loka.

Zaliv (Meerbusen) je zavinek ali zahod morja v
suho. Majhin zaliv se imenuje zalivček (Bucht, Bai).
Nalaš narejenim zalivam pa, da so v njih ladije pred vi-
harjem varne, velijo loke, po ilirsko luke (Häfen).

Smešnici.

Na neki pojedini je bila med drugimi jedmi tudi pe-
čena goska (gos) na mizo prinesena. Rezavec se pri re-
zanju nekoliko nerodno obnaša, in goska mu lopi s plad-
njikam vred na tla. Vsi gosti kričijo: „Pes jo bo šav-
snil.“ — „Ne bo je šavsnil, ne, imam že nogo na njej,“
povzame rezavec. — T.

Šolarček je bil v šoli vprašan in na nobeno vprašanje
nobeniga glasú od sebe ni dal. Ko domú pride, ga oče po
navadi vprašajo: „Jožek! ali si bil kaj vprašan v šoli?“ —
„Vprašan sim bil, strašno so me učenik lovili, pa me le
niso mogli vjeti“, jim odgovori Jožek. — T.

Zastavica.

Če me zapišeš s čerko ž,
Posoda polna same sim kervi;
Zapišeš me pa s čerko p,
Zezezo pod menoj se ti zdrobi.

Възвѣща. Зила — ила.